

جایگاه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت (از منظر قرآن و روایات)

فخری قدمی کارمزدی^۱

چکیده

اسلام در عین حال که دین صلح و مدارا است، دین قوت و قدرت و جهاد نیز هست و به هیچ وجه اجازه تسلط کفار و مشرکان و ظالمان را بر مسلمانان نمی‌دهد و با هرگونه ستم‌پذیری و ذلت، مخالف است. از این رو، واژه‌ها و مفاهیم جهاد، ایثار و شهادت در اسلام، قداست و ارزش و جایگاه خاصی دارند. در اسلام، شهادت، مرگ سرخ مبتنی بر شناخت و آگاهی و بر مبنای آزادی و اختیار در مبارزه علیه موانع تکامل و خطوط انحرافی و طاغوتی است که مجاهد با همه منطقی و شعور و بیداری خود انتخاب می‌کند و شهید که جان خود را در راه خدا و ارزش‌های متعالی و انسانی ایثار می‌نماید، فردی است پیوسته و باقی به حق و منتعم از نعمات الهی (أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ). هدف از ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، ضمن فروزان نگه داشتن این چراغ رهایی‌بخش، برای هر زمانی است که دشمن آهنگ نابودی دین و ایمان و تعرض به میهن و ناموس نماید. لازمه داشتن چنین رویه‌ای، گسترش سیره و روش زندگی نجات‌بخش شهیدان و ایثارگران در جامعه است. در این مقاله پس از پژوهش در پیشینه تحقیق و بیان فرهنگ ایثار و شهادت در قرآن و سنت، به ارائه شیوه ترویج فرهنگ شهادت و کاهش موانع آن پرداخته شد.

واژگان کلیدی

ایثار، شهادت، راهکار، روایات، قرآن، موانع.

مقدمه

انسان به حکم عاطفه انسان‌دوستی، جنگ را یک اقدام وحشیانه و غیرانسانی می‌داند، به طوری که از یادآوری مصائب و عواقب شوم و زیان‌بار جنگ، انقلابی در روحیه او به وجود می‌آید. از این رو، جنگ را در شرایط عادی محکوم و تقبیح می‌کند فلذا این اقدام، یک احساس بشری است. اسلام که یک دین فطری و طبیعی است، به این واقعیت اعتراف دارد و جنگ را از نظر طبیعت بشری نیز سنجیده و می‌گوید:

«كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَ هُوَ كُرْهُ لَكُمْ؛ (بقره ۲۱۶) جهاد بر شما واجب گردیده و حال آنکه برای شما، موجب دشواری و کراهت است».

باید به این مسئله عمیقاً رسیدگی کرد که آیا جنگ از نظر عقل، همیشه و در هر شرایطی محکوم و نارواست؟ و هیچ ملتی در هیچ شرایطی نباید دست به مبارزه مسلحانه بزند؟ یا گاهی برای ملتی شرایطی پیش می‌آید که به حکم قطعی، هیچ راهی جز توسل به جنگ، ایثار و از خود گذشتگی، نیست. در این صورت جنگ و مبارزه و ایثار، نه تنها غیرانسانی نیست؛ بلکه ترک آن جز ذلت و خواری، چیز دیگری نیست. اگر جامعه‌ای مورد تعدی و تجاوز قرار گیرد، انسان باید به حکم عقل و منطق و فطرت از جامعه و حقوق خود دفاع کند و چنین دفاعی، حق طبیعی هر موجود زنده است. هیچ ملتی در طول تاریخ نمی‌تواند با دشمنی که حیات او را تهدید می‌کند، بی تفاوت باشد و جنگ و دفاع از خویش را ضروری نداند و در صورتی که بر انداختن چنین دشمنی، با هیچ وسیله جز کشتن و کشته دادن و ایثار و از خود گذشتگی میسر نگردد، خون‌ریزی را روا و جایز نشمرد (سبحانی، ۱۳۸۳، ج ۱۴: ۱۷).

بنابراین مبارزه با دشمن ستمگر و ایثار و از خود گذشتگی در این مسیر، به حکم عقل و فطرت در مواقعی لازم و ضروری است و اسلام که دین فطرت و منطق است، به این موضوع پاسخ داده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به دنبال تبیین راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت است، به روش کتابخوانی و مراجعه به تفاسیر و روایات به تحلیل و توصیف موضوع پرداخته شد.

چستی ایثار و شهادت

ایثار

کلمه ایثار باب افعال از ماده اثر - یؤثر به معنای برگزیدن و اختیار کردن است (قرشی، ۱۳۵۲، ج ۱: ۲۳). این کلمه، معنای بذل و بخشش، ترجیح دادن بعضی بر بعضی دیگر، گذشت کردن از حق خود برای دیگران، غرض دیگران را بر غرض خویش مقدم داشتن و منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم داشتن، دیگری را در رساندن به منفعت و دفع مضرت بر خود مقدم داشتن آمده است (دهخدا، ۱۳۷۶، ج ۳: ۳۱؛ راغب اصفهانی، ۱۳۸۷: ۴۵). ایثار در اصطلاح عبارت است از: بخشش مال به کسی، با وجود احتیاج به آن (نوری، ۱۴۰۸، ج ۲: ۱۲۲).

شهادت

در معنای خاص؛ یعنی کشته شدن در راه خدا (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ). شهادت مرگ آگاهانه در راه هدف مقدس است. عملی آگاهانه و اختیاری است و شهیدان، شمع محفل بشریت هستند (مطهری، ۱۳۷۶: ۴۶). قرآن کریم و صفحات تاریخ، حکایت از آن دارد که گروهی برای حفظ و تثبیت ارزش‌های الهی و انسانی در جامعه و راه تبعیت از فرامین انبیاء و پیشوایان حق، چنان صادقانه و مخلصانه پا به میدان جهاد گذاشته‌اند که در این راه حتی جان در طبق اخلاص نهاده‌اند و آن را سخاوت‌مندانه به پیشوای خود اهدا نموده‌اند (قاسمی، ۱۳۹۰: ۳۵۴).

آیات ایثار

در قرآن کریم، آیه‌ای با این لفظ (ایثار) نیامده است، اما مشتقات آن در شش آیه از شش سوره قرآن کریم به صورت فعل ماضی و مضارع آمده است:

۱. «قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ ءَاتَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ» (یوسف/۹۱) به خدا سوگند، خداوند تو را بر ما برتری بخشیده و ما خطاکار بودیم!.

۲. «قَالُوا لَنْ نُؤْتِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيْتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا» (طه/۷۲) سوگند به آن کسی که ما را آفریده، هرگز تو را بر دلایل روشنی که

برای ما آمده، مقدم نخواهیم داشت! هر حکمی می‌خواهی بکن تو تنها در این زندگی دنیا می‌توانی حکم کنی!».

۳. «وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْأَيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يَحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَ لَأ يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَ مَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ؛ (حشر/۹) و برای کسانی است که در این سرا [سرزمین مدینه] و در سرای ایمان پیش از مهاجران مسکن گزیدند و کسانی را که به سویشان هجرت کنند دوست می‌دارند و در دل خود نیازی به آنچه به مهاجران داده شده احساس نمی‌کنند و آن‌ها را بر خود مقدم می‌دارند هر چند خودشان بسیار نیازمند باشند کسانی که از بخل و حرص نفس خویش باز داشته شده‌اند رستگارند!».

۴. «فَقَالَ إِنِّ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ؛ (مدثر/۲۴) این (قرآن) چیزی جز افسون و سحری همچون سحرهای پیشینیان نیست!».

۵. «فَأَمَّا مَنْ طَغَى، وَ ءَاثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا، فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى؛ (نازعات/۳۹-۳۷) اما آن کسی که طغیان کرده و زندگی دنیا را مقدم داشته، مسلماً دوزخ جایگاه اوست!».

۶. بَلْ تُؤْتِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا؛ (اعلیٰ/۱۶) ولی شما زندگی دنیا را مقدم می‌دارید.»

معنا و مفهوم ایثار در آیات

الف) ایثار خدای تعالی نسبت به بنده‌اش، یوسف(ع) است. حال این سؤال مطرح است که ایثار خدای متعال نسبت به بنده‌اش یوسف(ع) بر برادرانش در چه بوده است؟ پاسخ این سؤال را در آیه ۸۷ سوره انعام می‌یابیم که ایثار خدای متعال برگزیدن او به پیامبری و هدایتش به راه مستقیم بوده است و اینکه وجود چه صفاتی در یوسف(ع) زمینه این گزینش را فراهم آورده است؟ از آیه ۲۴ سوره سجده در می‌یابیم که صبر و یقین به‌عنوان دو عامل اساسی، زمینه‌ساز ایثار خدای متعال نسبت به بندگان صالح است.

ب) ایثار به توحید و نشانه‌های خدای متعال است. آنجا که معیار حقیقی فضیلت به دست می‌آید، دنیا و مافی‌ها در برابر آن، ارزش و معنایی ندارد و همه چیز حتی حیات انسان تحت الشعاع آن قرار می‌گیرد. لذا وقتی ساحران در مبارزه با موسی(ع) در آن روز موعود، سحر

خود را عرضه کردند و معجزه موسی(ع) را دیدند. در برابر تهدیدهای شدید فرعون، عکس‌العمل نشان دادند. آن‌ها نه تنها مرعوب نشدند و جا نخوردند و از میدان بیرون نرفتند، بلکه حضور خود را در صحنه به‌طور قاطع‌تری ثابت کردند و گفتند: «به خدایی که ما را آفریده است که ما هرگز تو را بر این دلایل روشنی که به سراغ ما آمده مقدم نخواهیم داشت و به این ترتیب آن‌ها سه جمله کوبنده در برابر فرعون بیان کردند: نخست اینکه مطمئن باش ما آن هدایتی را که یافته‌ایم با هیچ چیز معاوضه نخواهیم کرد؛ دیگر اینکه از تهدیدهایت ابداً هراسی نداریم و سوم اینکه قلمرو حکومت و فعالیت تو همین چهار روز دنیا است (مکارم شیرازی، ۱۳۶۹، ج ۱۳: ۲۵۰)؛ بنابراین، آن‌ها نسبت به اعتقاد به توحید خدای متعال و نشانه‌های او ایثار نمودند.

ج) ایثار، خاص مؤمنین نیازمند است. آنان با کمال وسعت نظر و خالی از هرگونه بخل و تنگ نظری، با آنکه خود نیازمندند، از روی محبت، مؤمنان نیازمند دیگر را بر خود مقدم می‌دارند. آیه ۹ سوره حشر، مصداق این معنا و مفهوم از ایثار را در اخلاق و روحیات انصار بیان می‌فرماید.

د) ایثار کافران است. این معنا و مفهوم، خاص منکران حق است، آنان که اندیشه خود را در راه ناصواب به کار می‌گیرند و آن راه ناصواب را در جهت پیشبرد نقشه‌های شیطانی ارزیابی کرده و سپس برای اجرای آن، طراحی و جهت‌گیری می‌کنند، سرانجام هم با رفتار خاصی که ملازم و برخاسته از آن طراحی است، انکار حق را به گونه عوام فریبانه در مسیر اندیشه ناصواب خود بیان می‌دارند. مصداق کامل این معنا و مفهوم ولیدبن مغیره، مخزومی است که ایثار او بر اساس انکار مقدسات و حقایق و بر پایه ناحق جلوه دادن حقیقت وحی قرار دارد. او قرآن را سحر مؤثر یا سحری که آن را ترجیح می‌دهند، معرفی می‌کند.

و) این ایثار، ایثار طاغوتیان و سرکشان دنیاطلب است. اینان که دیده تنگ‌شان به دنیا چشم دوخته است و حیاتی جز زندگی در دنیا را نشناخته و به لذات کاذب دنیا، دل‌خوش داشته‌اند، دنیا و لذات دنیا را برتری و ترجیح می‌دهند (نازعات/۳۸-۳۷) مصداق کامل ایثار طاغوتیان، فرعون است.

ه) ایثار دنیادارانی است که زندگی دنیا را بر آخرت ترجیح داده‌اند (اعلی/۱۶).

ایثار در تفاسیر

شیخ طوسی در البیان در مورد آیه «قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا (یوسف/۹۱) فرموده: این حکایت گفته برادران یوسف(ع) است هنگامی که شنیدند او اعتراف به یوسف بودن خود کرده است. پس آنان در این موقع گفتند: به خدا سوگند که قطعاً خداوند تو را بر ما فضیلت داد و ایثار، اراده تفضیل و برتری دادن یکی از دو شیء است بر دیگری و آن نظیر اختیار است» (طوسی، بی تا، ج ۶: ۱۹۰).

شیخ طبرسی در مجمع البیان فرمود: (برادران یوسف) گفتند: «بخدا سوگند که خدا تو را به حلم و دانش و عقل و زیبایی و سلطنت بر ما برتری و مزیت داده است (طبرسی، ۱۴۰۳ق، ج ۵: ۲۶۱). علامه طباطبایی در تفسیر المیزان: «کلمه «اثرک» از ایثار است، که به معنای برتری دادن و برگزیدن است و «خطاء»، ضد صواب و خاطی و مخطی از خطا خطا و أخطأ إخطاء به یک معنا است و معنای آیه واضح است که برادران اعتراف به خطاکاری خود نموده و نیز اعتراف می‌کنند که خداوند او را بر ایشان برتری بخشیده است» (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۱: ۳۲۳)

در تفسیر نمونه چنین آمده: «اثرک» از ماده «ایثار» در اصل به معنی جستجوی اثر چیزی است و از آنجا که به فضل و نیکی «اثر» گفته می‌شود، این کلمه به معنی برتری دادن و فضیلت بخشیدن آمده است، بنابراین اَثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا، مفهومش این است که خداوند ترا بر ما فضیلت بخشید (مکارم شیرازی، ۱۳۶۹، ج ۱۰: ۶۳). در تفسیر نور: «ایثار» به معنای برتری دادن دیگران بر خود است. برادران به یوسف گفتند: به خدا قسم خداوند تو را بر ما برتری داد (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۶: ۱۴۹).

ایثار در روایات

ایثار در روایات به‌عنوان «خوی و خصلت ابرار و برگزیدگان الهی، نیکوترین احسان و اعلی مراتب ایمان شمرده شده است. چنان‌که امیر مؤمنان علی(ع) فرمود: «الایثارُ سَجِيَةُ الْاَبْرَارِ وَ

شیمه الاخیار؛ ایثار خوی نیکوکاران و شیوه نیکان است (تمیمی، ۱۳۶۶، ج ۲: ۱۶۴). در جای دیگر فرمود: «الإیثار أحسن الإحسان و أعلى مراتب الإیمان؛ دیگران را بر خود مقدم داشتن، بهترین نیکویی و بلندترین پایه‌های ایمان است» (تمیمی، ۱۳۶۶، ج ۲: ۳۱).

کسی که جان برکف از اسلام و مرزهای اسلامی دفاع می‌کند، خود را به آب و آتش می‌زند و چه بسا خون پاکش در راه پاسداری از اسلام و ارزش‌های اسلامی ریخته می‌شود، به بالاترین درجه ایثار رسیده، محبوب‌ترین مقام را نزد خدا دارد؛ چنان که رسول خدا (ص) درباره ارزش خون‌های پاک شهیدان راه خدا می‌فرماید: «هیچ قطره‌ای در پیشگاه خداوند، محبوب‌تر از قطره خونی که در راه خدا ریخته می‌شود، نیست» (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱: ۸).

تمجید ایثارگران در قرآن

قرآن کریم با بیان شواهد و نمونه‌ها، ایثار را در ابعاد مختلف ستوده است، از جمله:

۱. امام خمینی (ره) فرمود: حضرت ابراهیم(ع) بنیان‌گذار ایثار است (موسوی خمینی، بی‌تا، ج ۱۹: ۵۳). وی را می‌ستاید که از خدایان و بت‌های مشرکان بی‌زاری جسته، ترسی به خود راه نداد و جان بر کف، بت‌ها را در هم شکست و فریاد برآورد که: «اف لکم و لِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ؛ (انبیاء/۶۷) اف بر شما و بر چیزهایی که جز خدا می‌پرستید!». وقتی مردم با بتکده ویران شده روبه‌رو شدند، فهمیدند که این کار از ایثارگر جوانی به نام ابراهیم، ساخته است.

همچنین در جریان ذبح حضرت اسماعیل(ع)، وقتی ابراهیم(ع) خواب خویش را به عمل تبدیل کرد و از آن آزمایش الهی پیروزمندانه بیرون آمد، خداوند او را این‌گونه ستود: «سَلَامٌ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ، کَذٰلِکَ نَجِّزِی الْمُحْسِنِیْنَ، اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِیْنَ؛ (صافات/۱۱۱-۱۰۹) سلام بر ابراهیم! این‌گونه نیکوکاران را پاداش می‌دهیم! او از بندگان باایمان ما است!».

۲. قرآن کریم درباره ایثار جانی حضرت علی(ع) می‌فرماید: «وَمِنَ النَّاسِ مَن یَشْرِی نَفْسَهُ اِیْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَ اللّٰهُ رءُوفٌ بِالْعِبَادِ؛ (بقره/۲۰۷) بعضی از مردم (با ایمان و فداکار، همچون علی(ع)) در «لیله المبیت» به هنگام خفتن در جایگاه پیغمبر(ص)، جان خود را به خاطر خشنودی خدا می‌فروشد و خداوند نسبت به بندگان مهربان است».

و در جای دیگر ایثار مالی خاندان پیامبر(ص) را چنین می‌ستاید: «وَ يُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلِيَّ حَبَّةً مِسْكِينًا وَ يَتِيمًا وَ أُسِيرًا؛ (انسان/۸) و غذای (خود) را باینکه به آن علاقه (و نیاز) دارند، به «مسکین» و «یتیم» و «اسیر» می‌دهند!».

همچنین از انصار که در حال فقر، از برادران مهاجر خود، با تقسیم اموال و خانه‌های خویش پذیرایی کردند و آنان را بر خود مقدم داشتند این‌گونه تمجید می‌کند: «وَ يُؤْتِرُونَ عَلِيَّ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِمِ خَصَاصَةً؛ (حشر/۹) دیگران را بر خود مقدم می‌دارند، هر چند خود، فقیر و نیازمند باشند».

اقسام ایثار

الف) ایثار مثبت

۱. مقدم داشتن دیگران بر خود، هرچند به چیز اندک، در روایات اسلامی امری پسندیده شمرده شده است (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۶: ۴۳). کسی که دیگران را به آسانی بر خود مقدم داشته و خود را برای آسایش دیگران به رنج می‌اندازد، در صورتی که ایثار او سبب ناراحتی و فشار بر فرزندان خویش نشود و نظام زندگی‌اش را به خطر نیفکند، ایثار مثبت است. امیر مؤمنان(ع) در خطبه متقین می‌فرماید: «نَفْسُهُ مِنْهُ فِي عَنَاءِ وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ؛ (متقی کسی است که) نفس او (به‌واسطه سختگیری‌های خودش) از او در رنج است و مردم از ناحیه او در آسایش‌اند (دشتی، ۱۳۷۹، خطبه ۱۸۴: ۶۱۷).

۲. مقدم داشتن خواست الهی بر هوای نفس (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۱: ۲۲۰). نظیر کار حضرت یوسف(ع) که با مقدم داشتن خواست خدا، آبروی خود را حفظ کرد و زندان را بر ارتکاب معصیت ترجیح داد و فرمود: «خداوند نیز به‌واسطه این ایثار، او را برگزید و به مقام عالی رسانید».

۳. روح سلحشوری، فداکاری و از خود گذشتگی که سربازان و بسیجیان اسلام برای اعتلای کلمه حق و آیین توحیدی از خود نشان می‌دهند، از موارد ایثار مثبت است. قرآن کریم نیز ایثارگران را که از همه چیز دنیا گذشته، جان بر کف به میدان نبرد می‌شتابند، با بیان «...»

فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا؛ (نساء/۹۵) مجاهدان را بر قاعدان، با پاداش عظیمی برتری بخشیده است».

۴. ترجیح حق بر باطل گرچه به ضرر انسان باشد، یکی دیگر از جنبه‌های مثبت ایثار است. امام صادق(ع) فرمود: «از حقیقت ایمان، آن است که حق را، گرچه به زیان تو است، بر باطل - گرچه به سود توست - ترجیح دهی» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۰۶).

ب) ایثار منفی

۱. فداکاری و گذشتن از جان و مال و ... در جبهه باطل، کاری پوچ و بیهود و یکی از جنبه‌های منفی ایثار است: گمراهان باطل‌گرا نیز ممکن است در راه تقویت باطل، ثروت خویش را صرف کنند و حتی از جان هم مایه بگذارند و از دیگران نیز پیشی گیرند، ولی چنین ایثاری نه تنها غیرمعقول و نادرست است، بلکه مایه حسرت و ندامت نیز می‌گردد. قرآن مجید از این واقعیت تلخ چنین یاد می‌کند: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصْنَعُوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً...» (انفال/۳۶) آنها که کافر شدند، اموالشان را برای بازداشتن (مردم) از راه خدا خرج می‌کنند، آنان این اموال را (که برای به دست آوردنش زحمت کشیده‌اند، در این راه) مصرف می‌کنند، اما مایه حسرت و اندوهشان خواهد شد».

۲. گزینش دنیا و ترجیح مظاهر آن بر آخرت نیز ایثار منفی است. قرآن کریم در نکوهش چنین کاری می‌فرماید: «فَأَمَّا مَنْ طَغَى، وَءَاثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا، فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى؛ (نازعات/۳۹-۳۷) اما آن کسی که طغیان کرده و زندگی دنیا را مقدم داشته، مسلماً دوزخ جایگاه اوست!».

۳. ایثار بی‌مورد؛ اگر ایثار سبب ناراحتی و فشار بر فرزندان انسان گردد و نظام خانوادگی‌اش را به خطر افکند، ایثار منفی است و در صورتی که هیچ یک از اینها تحقق نیابد ایثار بهترین راه است (مکارم شیرازی، ۱۳۶۹، ج ۱۲: ۹۸).

قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا» (اسراء/۲۹) هرگز دستت را بر گردنت زنجیر مکن، (و ترک انفاق و بخشش منما) و بیش از حد (نیز) دست خود را مگشای تا مورد سرزنش قرار گیری و از کار فرومانی!». ۴. گزینش هوای نفس بر خواست الهی.

فواید ایثار

به‌طور قطع، ایثار مثبت، نتایج زیبا و گرانقدری در پی خواهد داشت که برخی از آن‌ها بدین شرح است:

الف) بروز گوهرهای انسانی

در صحنه‌های ایثار، جوهر واقعی، کرامت نفس، پاکیزگی، صفا و بلندی مرتبه انسان‌های بزرگوار آشکار می‌شود و به تعبیر امیر مؤمنان(ع): «هنگام ایثار، گوهرهای (شرافت و بلندی مرتبه) کریمان آشکار می‌شود» (تمیمی، ۱۳۶۶، ج ۴: ۳۲۶).

از حذیفه عدوی چنین نقل شده است: روز جنگ «یرموک» مقداری آب تهیه کردم تا پسر عمومیم را که در بیابان تشنه افتاده بود، سیراب سازم، هنگامی به او رسیدم که هنوز رمقی در بدن داشت، خواستم به او آب بدهم که فریاد ناله‌ای از پشت سر شنیدم. پسر عمومیم به جای نوشیدن آب با وجود تشنگی شدید ناشی از نبرد و خونریزی زیاد و حالت احتضار، اشاره کرد که آب را برای آن مجروح ببرم. بربالین او رفتم، دیدم هشام بن العاص است. خواستم به او آب بدهم، ناله دیگری برآمد. او نیز اشاره به مجروح سوّم کرد. چون نزد سوّمین رسیدم، جان داده بود. به سوی هشام برگشتم، اما دیدم روح او نیز پرواز کرده است. به سوی پسر عمومیم بازگشتم. دیدم او هم از دنیا رفته است. گفتم: سبحان الله از این ایثار! (شعرانی، بی‌تا، ج ۱۱: ۱۰۳).

۲. زبونی و شکست دشمن

ایثار و فداکاری در مصاف با دشمن موجب زبونی و درماندگی دشمن می‌شود. یکی از رزمندگان دفاع مقدس می‌گوید: «در عملیات رمضان، رزمنده‌ای را دیدم که پایش قطع شده

بود. وقتی بالای سرش رفتیم و خواستیم او را به عقب منتقل کنیم، گفت: مرا رها کنید و به پیشروی ادامه دهید. فقط اگر امکان دارد مرا در گودالی جای دهید و بروید. پس از چند ساعت که برگشتیم، دیدیم آن برادر بسیجی و ایثارگر در همان نقطه به لقاءالله پیوسته است» (کهرتی، بی تا: ۵۴).

۳. سروری و سرافرازی

امیر مؤمنان(ع) از ایثار به عنوان برترین عبادت و بزرگترین مایه سروری یاد کرده و می فرماید: «با ایثار (مقدم داشتن دیگران) برخورد، مالک گردن‌ها می‌شوی (مردم مطیع و فرمانبرار تو می‌شوند)» (تمیمی، ۱۳۶۶، ج ۱: ۲۲۷).

عوامل مؤثر بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه

فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه به منظور نهادینه شدن (فرهنگ پذیری) تحت تأثیر عوامل و نیروهای محیطی مختلفی قرار دارد که برخی از مهم‌ترین آن‌ها مورد بحث قرار گرفته است.

۱. نماز

یکی از مهم‌ترین خاستگاه‌های شهادت و معراج شهادت، نماز است؛ بنابراین، ترویج نماز در جامعه ایجاد مهم‌ترین مقوم و زیر بنای فرهنگ ایثار و شهادت است. طبق آیه «الَّذِينَ إِذَا مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أُقَامُوا الصَّلَاةَ» اقامه نماز اولین کاری است که جامعه اسلامی و حکومت اسلامی و حاکمیت اسلام و هر انسانی در هر کجا و هر مسندی از قدرت باید تلاش کند و در راه آن گام بردارد (رحیمیان، ۱۳۸۳: ۵۶).

۲. مسجد

بستر و خاستگاه و آن سنگری که از آن سنگر این معراج شکل می‌گیرد، مسجد است. بنا بر سنت پیامبر اکرم (ص) از مکان مسجد برای فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی و امثال آن در رابطه با تأمین نیازهای عامه مسلمان استفاده می‌شود.

۳. فرهنگ عاشورا و کربلا

یکی دیگر از عوامل مؤثر در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، تقویت فرهنگ عاشورا و کربلاست؛ البته هزار و چهارصد سال است که خدا و حقانیت و حقیقت امام حسین(ع) کار خودش را در جامعه کرده است. اکنون بیشترین دین را امام حسین(ع) بر گردن ما و جامعه دارد فرهنگ ایثار و شهادت طلبی بیشترین مدیونیت را نسبت به فرهنگ عاشورا و کربلا دارد (رحیمیان، ۱۳۸۳: ۲۶).

۴. اعتقاد به ولایت

جامعه ولایی متشکل از افرادی است که بر اساس ارزش‌های خود، ولایت و سرپرستی را به صورت آگاهانه از جانب خداوند پذیرفته‌اند و با پیروی از سرپرست الهی خود شالوده جامعه را بر پایه دوستی و محبت و اطاعت از ولی بنا می‌کنند و بدین لحاظ از جوامع دیگر متمایز می‌باشند (فاضل رضوی، ۱۳۸۴).

۵. رسانه‌ها

رسانه‌ها و ابزارهای ارتباطی، در ساخت و تشکیل فرهنگ‌ها در قرن حاضر بیش‌ازپیش توجه نظریه‌پردازان، اندیشمندان و صاحب‌نظران حوزه فرهنگ را به خود جلب کرده است.

۶. شعر و ادبیات

یکی از رسالت‌های مهم نویسنده و شاعر، نگاشتن و به تصویر کشیدن صحنه‌های ایثار و شهادت است. هیچ پدیده و اتفاقی در جامعه ماندگار نخواهد بود، مگر اینکه به زیور هنر و ادب آراسته گردد تا سرمشقی برای نسل‌های آینده قرار بگیرد.

۷. کتب درسی

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی با جان‌فشانی و نثار خون شهیدان به دست آمد و اگر ایثار و از جان گذشتگی شهدا نبود، اسلام نمی‌توانست در سراسر جهان گسترش یابد. شهیدان در هر دوره زمانی، حق بزرگی بر مردم دارند و باید یاد و نام آنان زنده باشد، به خصوص باید

نسل جوان که گردانندگان جامعه فردا خواهند بود با این فرهنگ و ارزش‌ها به خوبی آشنا شوند.

۸. موزه شهدا

موزه شهدا مکان جمع‌آوری، نگهداری، نمایش و معرفی آثار و وسائل شهدا، هنرمندان و پژوهش‌گرانی است که فرهنگ ایثار و شهادت را به نگارش و تصویر در آورده‌اند و با نظارت بنیاد شهید انقلاب اسلامی به‌طور دائمی تشکیل گردیده است (پسندیده، ۱۳۷۸).

۹. نهادهای دولتی

هریک از نهادهای دولتی به فراخور اختیارات و مسئولیت‌هایی که دارند، جایگاه و وظیفه‌ای در قبال ترویج فرهنگ ایثار و شهادت دارا می‌باشند.

موانع ترویج ایثار و شهادت در قرآن

۱. عدم ایمان به خدا و روز قیامت

یکی از موانع ایثار، نداشتن ایمان به خدا و روز رستاخیز است. کسی که به جهان‌بینی مادی اعتقاد دارد و زندگی را فقط در همین دنیا می‌داند، ایدئولوژی و رفتار خاص مطابق با جهان‌بینی را برمی‌گزیند. بدیهی است که جهان‌بینی مادی، درس ایثار و از خود گذشتگی به انسان نداد و ایثار را مساوی با جنون و دیوانگی می‌داند. قرآن کریم دقیقاً این موضوع را بیان کرده است و ایمان نداشتن به خدا و عدم درک زندگی اخروی را سبب فرار از جبهه و جنگ و سستی در مقاومت و پایداری می‌داند و می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ؛ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ؛ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ» (انفال/۶۵) ای پیامبر! مؤمنان را به جنگ (با دشمن) تشویق کن! هر گاه بیست نفر با استقامت از شما باشند، بر دویست نفر غلبه می‌کنند و اگر صد نفر باشند، بر هزار نفر از کسانی که کافر شدند، پیروز می‌گردند چرا که آنها گروهی هستند که نمی‌فهمند!.

پس معلوم می‌شود بی‌ایمانی به خدا و عدم اعتقاد به حیات پس از مرگ، روحیه ایثار را در انسان سست می‌کند و برعکس ایمان به خدا و آخرت باوری، این روحیه را در انسان پرورش می‌دهد.

۲. موانع اقتصادی

موانع اقتصادی، یکی دیگر از آسیب‌های ایثار و شهادت است. این آسیب می‌تواند در قالب فقر و یا در شکل غنا و بی‌نیازی باشد. در سوره توبه به کسانی اشاره دارد که به دلیل فقر و نداشتن امکانات از شرکت در جنگ محروم می‌شدند چشم‌های آن‌ها از شدت ناراحتی پر از اشک می‌شد. «وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَأَجِدَنَّ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَعُيِبُوا مِنْ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ» (توبه ۹۲) در حالی که چشمانشان از اندوه اشکبار بود زیرا چیزی نداشتند که در راه خدا انفاق کنند (و با آن به میدان بروند).

پیامبر اسلام (ص) فرمود: «كاد الفقران يكون كفرا؛ نزدیک است فقر به کفر انجمد» (محمدی، ۱۳۸۳، ج ۱۰: ۶۵۴). غنا و بی‌نیازی نیز که نقطه مقابل فقر و نیازمندی قرار دارد، از آسیب‌های جدی ایثار و از خود گذشتگی است. کسی که در رفاه و بی‌نیازی زندگی می‌کند، توان خوابیدن در سنگ‌های گرم و سرد را ندارد. انسان‌هایی که به مال و ثروت می‌رسند دست به نافرمانی و طغیان می‌زنند. «كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِكَبَّارٍ كِبْرًا؛ أَنْ رَأَاهُ اسْتَعْتَى؛ (علق ۷-۶) چنین نیست (که شما می‌پندارید) به یقین انسان طغیان می‌کند، از اینکه خود را بی‌نیاز ببیند!». دوست داشتن مال و ثروت از عوامل مهم بازدارنده ایثار و از خود گذشتگی است. در قرآن کریم از مؤمنینی انتقاد می‌شود که وقتی دعوت به جهاد در راه خدا می‌شوند، از حرکت باز می‌مانند و به زندگی دنیا و اموال آن دل خوش می‌کنند. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَنْفَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ ۗ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ ۗ فَمَا مَتَاعِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ؛ (توبه/۳۸) ای کسانی که ایمان آورده‌اید! چرا هنگامی که به شما گفته می‌شود: «به سوی جهاد در راه خدا حرکت کنید!» بر زمین سنگینی می‌کنید (و سستی به خرج می‌دهید)؟! آیا به زندگی دنیا به جای آخرت راضی شده‌اید؟! با اینکه متاع زندگی دنیا، در برابر آخرت، جز اندکی نیست!».

۳. موانع سیاسی

یکی از آسیب‌های ایثار و شهادت، مشکلات سیاسی است. این مشکلات هم می‌تواند از سوی حاکمان تحمیل گردد و هم از سوی مردم القا شود. قرآن کریم در سوره محمد (ص)، داستان منافقینی را بیان می‌کند که به دلیل مسائل سیاسی، ماهیت خویش را پنهان کردند و با آمدن فرمان جنگ و مبارزه با دشمن بهانه‌های گوناگون تراشیدند. «وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْ لَأَنَّكَ سُورَةٌ، فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ، رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَعْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ، فَأَوْلَىٰ لَهُمْ؛ (محمد/۲۰) کسانی که ایمان آورده‌اند می‌گویند: چرا سوره‌ای نازل نمی‌شود (که در آن فرمان جهاد باشد)؟! اما هنگامی که سوره واضح و روشنی نازل می‌گردد که در آن سخنی از جنگ است، منافقان بیماردل را می‌بینی که همچون کسی که در آستانه مرگ قرار گرفته به تو نگاه می‌کنند پس مرگ و نابودی برای آنان سزاوارتر است!».

۴. موانع خانوادگی

گاهی عشق و علاقه بیش از حد به زن و فرزند، قبیله و عشیره، آبا و اجداد از آسیب‌های جهاد و شهادت است. آنان که خانواده و فرزندان را بیش از خدا و اسلام دوست می‌دارند، مسلماً در مواقع حساس، خانواده را بر جهاد فی سبیل الله ترجیح می‌دهند، حسین بن علی (ع) که انسان آزاده و بزرگی است، علیرغم این همه احساسات و عواطف، خانواده و فرزندان را تنها گذاشتند و با ایثار جان به دیدار معشوق شتافتند. قرآن نیز در سوره فتح آیه ۱۱ متخلفین از جنگ، مشغول کردن خانواده را سبب تخلف از جنگ و مانع ایثارگری معرفی کردند. «شَغَلْنَا أَمْوَالَنَا وَ أَهْلُونَا؛ (فتح/۱۱) (حفظ) اموال و خانواده‌های ما، ما را به خود مشغول داشت».

عوامل و راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

۱. اصل قداست عدالت و تنفر از ستم

در تعالیم قرآن و سنت، عدالت امر مقدسی است و ظلم و ستم، چیز زشت و ناخوشایندی. این آموزه‌ها و تعالیم به‌گونه‌ای است که اگر عدالت به خطر افتد و ظلم و ستم جایگزین آن شود، احساسات فطری و پاک انسان‌ها، علیه ظلم و به نفع عدالت برخاسته خواهد شد. نمونه‌هایی از

آموزه‌های دینی را بیان می‌کنیم: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ؛ (حدید/۲۵) ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آن‌ها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند».

امام علی (ع) خطاب به اصحاب خویش فرمود: برای یاری دادن و جهاد در راه حق منتظر چه هستید؟ مرگ بهتر از آن است که در این دنیا تن به ذلت و خواری در برابر ناحق دهید (ابن ابی الحدید، ۱۳۸۵، ج ۶: ۹۰)

۲. اصل وجوب جهاد با ظالمان و تشویق آن

جهاد با دشمن، یکی از فروع دین مقدس اسلام است و با فرمان امام (ع) واجب می‌شود و زمانی که بلاد مسلمین یا مرزهای آن مورد هجوم قرار گیرد، بر مسلمانان، واجب است که از آن به هر وسیله‌ای که ممکن است با بذل مال و جان دفاع نمایند (موسوی خمینی، ۱۳۶۸: ۳۲۷ و مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۹۷، باب وجوب جهاد).

در قرآن کریم بارها فرمان جهاد با دشمن صادر شده است: «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِعٌ عَلِيمٌ؛ (بقره/۲۴۴) و در راه خدا، پیکار کنید! و بدانید خداوند، شنوا و داناست». «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ؛ (توبه/۷۳) ای پیامبر! با کافران و منافقان جهاد کن و بر آن‌ها سخت بگیر!». علاوه بر این خداوند به پیامبر فرمان داده است که مؤمنین را بر جهاد تشویق نماید. «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ؛ (انفال/۶۵) ای پیامبر! مؤمنان را به جنگ (با دشمن) تشویق کن!».

۳. اصل ارزش دادن به شهادت و شهیدان

باور داشتن برخی از ارزش‌ها انسان را مشتاق کشته شدن در راه خدا می‌سازد که برخی از این ارزش‌ها عبارت‌اند از:

الف) شهیدان زنده‌اند؛

«وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ» (آل عمران/۱۶۹) (ای پیامبر!) هرگز گمان مبر کسانی که در راه خدا کشته شدند، مردگانند! بلکه آنان زنده‌اند و نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند. «وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَ لَا أَكِنَ لَّا تَشْعُرُونَ» (بقره/۱۵۴) و به آن‌ها که در راه خدا کشته می‌شوند، مرده نگویید! بلکه آنان زنده‌اند، ولی شما نمی‌فهمید! بدیهی است که زنده ماندن شهید بعد از مرگ، همانند زنده ماندن سایر مؤمنان بعد از رحلت نیست.

ب) شهیدان سؤال و حساب ندارند

در مورد آمرزش گناهان شهید دو دسته روایات وجود دارد. دسته‌ای از این روایات می‌گوید که با ریختن اولین قطره خون شهید، همه گناهان او بخشیده می‌شود مگر دین و حق الناس. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «شهادت همه گناهان را می‌پوشاند مگر دین» (محمدی، ۱۳۸۳: ۱۰۲۹۸)؛ اما از پاره‌ای روایات استفاده می‌شود که با اولین قطره خون شهید که به زمین می‌ریزد، تمام گناهان او بخشیده می‌شود (عاملی، ۱۳۸۷، ج ۶: ۱۰).

ج) شهادت، بهترین مرگ و آرزوی اولیای خداست

در روایات اسلامی، بهترین مرگ و آرزوی همیشگی اولیاء الله، شهادت است. رسول خدا (ص) فرمود: اشرف الموت الشهاده؛ شریف‌ترین مرگ، شهادت است (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۰: ۲۸۷۶). خداوند پس از مرگ، آن‌قدر به شهیدان، اجر و مزد می‌دهد که آنان آرزو می‌کنند که زندگان و وابستگان آنان از این همه اجر و مزد آگاه شوند. «قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ؛ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ» (یس/۲۷-۲۶) ای کاش قوم من می‌دانستند ... که پروردگارم مرا آمرزیده و از گرامی‌داشتگان قرار داده است!.

راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

رسانه‌ها: تأسیس کانال‌های تلویزیونی و رادیویی، انجام مصاحبه با خانواده شهدا و ایثارگر، تبلیغ صحیح رفتارهای مطلوب، افزایش کارآمدی دستگاه‌های فرهنگی.

سینما و تئاتر: ساخت فیلم سینمایی و سریال‌های دفاع مقدس بر اساس واقعیت، جلوگیری از الگوسازی غلط، تهیه مستند درباره دفاع مقدس، ساخت فیلم زندگی شهدا.

شعر و ادبیات: نشست‌های ادبی و برگزاری شب شعر، تشکیل کانون‌های نویسندگی، برگزاری مسابقه‌های داستان‌نویسی با محوریت فرهنگ ایثار و شهادت.

تألیف و نشر: درج مفاهیم، حکایات و خاطرات ایثار و شهادت در کتب درسی و مجلات و روزنامه‌ها، پرداختن به الگوی مقاومت و صبر آزادگان، تهیه بیوگرافی و وصیت‌نامه شهدا در نشریات، ترویج سیره شهدا در زندگی روزمره مردم.

مسجد: پاسخ به سؤالات نسل جوان در زمینه اعتقادی و سیاسی، افزایش بینش و معرفت مؤمنین، اجرای برنامه‌های آموزش دینی، گسترش فرهنگ قرآنی گرامیداشت ایام مذهبی.

امور ایثارگران: ارتقاء جایگاه ایثارگران، حمایت از حقوق ایثارگران، تکریم و توجه به مسیر شغلی آن‌ها، برگزاری یادواره‌ها، جشنواره‌ها.

آموزش و پرورش: ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در کتاب‌های درسی، اجرای برنامه‌های آموزش مذهبی در مدارس، تقویت روحیه ایثارگری و شهادت‌طلبی.

بحث و نتیجه‌گیری

رمز سعادت و سربلندی یک جامعه را باید در حفظ و حراست افراد آن از کیان خود و کوتاه ساختن دست دشمنان از هر گونه تعرض به نوامیس و اعتقادات و ارزش‌های معنوی جامعه دانست. در نقطهٔ مقابل، ضعف و زبونی و راحت‌طلبی و ترس، آفت‌هایی هستند که نشان از ذلت و خواری یک جامعه دارند و همان‌گونه که اگر نیروی دفاعی بدن به دلیلی از کار بیفتد در مدت کوتاهی انواع بیماری‌ها به سراغ انسان آمده و در نهایت انسان را از پا می‌افکند. جامعه‌ای هم که روحیه جهادی را از کف داده و مردمانش حساسیتی در برابر تهاجمات نظامی و فرهنگی دشمن نشان نمی‌دهند و هر یک سر در لاک منافع شخصی خود فروبرده‌اند، دیر یا زود این ضعف و زبونی آثارش هویدا خواهد شد و کیان آن جامعه را در معرض هلاکت و نابودی قرار خواهد داد. در آموزه‌های دینی ما، جوهره و عصارهٔ فرهنگ ایثار و شهادت از خود گذشتگی و اخلاص و آزادمنشی هوشمندانه و هدفمند است. هرچند تاریخ ایثار از زمان حضرت آدم(ع) شروع گردید و تا آخرین منجی موعود(ع) ادامه خواهد یافت و ما هر سال با محرم، تاسوعا و عاشورا با ایثار و شهادت پیوند می‌خوریم، اما به‌طور ملموس و عینی با جهاد و شهادت و ایثارگری به وسیله شهیدان کوچک خیابان‌های شهرهایمان در زمان انقلاب و جنگ آشنا شده‌ایم. اولیای خدا با این تعالیم عاشق شهادت گشته‌اند و آن را در دعای خویش از خدا طلب می‌کنند.

خدایا! توفیق خلوص در ایمان را به ما تفضل بفرما؛ به‌گونه‌ای که تأثیر آن درزمینه‌های اقتصادی، دینی، تربیتی، اجتماعی، فرهنگی و سایر شئون به صورت ایثار از روی خلوص و برای تقرّب به تو تجلّی کند.

منابع و مأخذ

- قرآن کریم.
- دشتی، محمد (۱۳۷۹). *نهج البلاغه*، قم: لتمان.
- آقایپور، علی (۱۳۸۴). *مجموعه مقالات همایش ایثار و شهادت*، دبیرخانه شورای نظارت بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت.
- الهامی نیا، علی اصغر (۱۳۸۰). *اخلاق و آداب معاشرت*، تهران: مرکز تحقیقات اسلامی.
- امامی، عبدالنبی (۱۳۸۸). *اخلاق حمیده*، قم: مطبوعات دینی.
- بیانات رهبر معظم در دیدار با علماء و روحانیون، تبریز، ۱۳۷۲/۵/۵
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۶۶). *غررالحکم و دررالکلم*، قم: مکتب الاعلام الاسلامی.
- حر عاملی، محمدبن حسن (۱۴۰۹). *وسائل الشیعه*، بیروت: مؤسسه آل البیت (ع).
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۶۳). *لغت نامه*، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۸۷). *مفردات الفاظ قرآن کریم*، قم: دفتر نشر نوید اسلام.
- سبحانی، جعفر (۱۳۸۳). *مشهور جاوید*، قم: مؤسسه امام صادق (ع).
- شعرانی، ابوالحسن (بی تا). *تفسیر شیخ ابوالفتوح رازی*، اسلامیة.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴). *المیزان*، مترجم محمدباقر موسوی همدانی، قم: انتشارات جامعه مدرسین، حوزه علمیه.
- طوسی، شیخ ابوجعفر محمدبن لحسن (بی تا). *تفسیر البیان*، بیروت، لبنان: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
- طبرسی، حسن (۱۴۰۳ ه. ق.). *مجمع البیان*، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی.
- قرائتی، محسن (۱۳۸۳). *تفسیر نور*، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- قرشی، علی اکبر (۱۳۸۶). *قاموس قرآن*، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- کهریزی، محسن (بی تا). *بوی خوش آرزوها*، لشگر امام حسین (ع).
- محمد قاسمی، حمید (۱۳۹۰). *رویارویی صحنه‌ها در قرآن*، قم: بوستان کتاب.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ ه. ق.). *بحار الانوار*، بیروت: داراحیا التراث العربی.
- مطهری، مرتضی (۱۳۷۶). *قیام و انقلاب مهدی*، تهران: صدرا.
- مکارم شیرازی، ناصر و دیگران (۱۳۶۹). *تفسیر نمونه*، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- موسوی خمینی، روح‌الله (۱۳۶۸). *ترجمه تحریر الوسیله*، ترجمه علی اسلامی، قم: انتشارات اسلامی.
- موسوی خمینی، روح‌الله (۱۳۶۸). *صحیفه نور*، تهران: وزارت ارشاد اسلامی.
- نراقی، محمد مهدی (۱۴۰۸ ق.). *جامع السعاده*، بیروت: مؤسسه الاعلمی.
- همایش آسیب‌شناسی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت (۱۳۸۶). *مازندران*.